

gospodarske osnove! Se pravi, da je z našim načinom mišljenja nekaj pošteno narobe. To dovolj nazorno dokazuje tudi naš samoupravni model, ki ščiti predvsem direktnega proizvajalca, tistega torej, ki upravlja družbeno premoženje, namesto da bi ščitil družbene interese. Družba se ne sme vtikati v samoupravljanje v podjetju, pa čeprav le-to vodi politiko, ki ni v interesu širše skupnosti. Pravico do besede dobi šele takrat, ko se podjetje znajde pred likvidacijo, takrat torej, ko so tisti, ki naj bi naše skupno imetje pomnožili, le-tega samoupravno zapravili (in za to svoje dejanje seveda nikomur ne odgovarjajo!).

Dvajset let smo potrebovali, da smo prišli do tega, da sta politika in gospodarstvo dve različni veji. Rezultat tega spoznanja je bila ekonomska reforma, katere načela danes naravnost malikovavsko izvajamo tudi na področjih, kjer s tem delamo očitno škodo. Koliko časa neki bomo še potrebovali, da bomo končno prišli do prav tako preproste ugotovitve, da družbena lastnina ni privatna lastnina tistih, ki jo upravljajo, in da le-ti nimajo nikakega kritja, s katerim bi pokrili izgubo, če bodo slabo gospodarili. Iz takega spoznanja pa sledi lahko le en sklep: interese družbe je treba zaščititi! Kako, je drugo vprašanje. Vprašanje, ob katerem bi se morali zamisliti že takrat, ko smo se odločili za samoupravljanje!

106 107

Tomaž Pavšič

SAMO PRIMORSKE ZDRAHE ALI KAJ GLOBLJEGA?

(Nova glosa na staro témo)

Ni moj namen poročati o drugem od dveh majskih "primorskih" večerov, ki jih je bil pripravil Klub študentov občine Sežana v Ljubljani na temo o našem zahodnem zamejstvu; nimam namreč pri roki vsega gradiva, pa tudi bi bilo vse skupaj predolgo, pač pa se bom vendarle ustavil ob nekaterih težah, ki so bile postavljene na tem zanimivem in s polemično ostrino nabitem večeru.

Prva, splošna, toda objektivna ugotovitev je ta, da sta v prepolni dvorani na Miklošičevi 20 bila deležna največ odobranja Boris Pahor (Slovenska levica) in Drago Štoka (Slovenska skupnost) ter da so bile precej priostrene strelice v obliki vprašanj poslušalcev namerjene na ostalih pet govornikov.

Dušan Hreščak (Italijanska socialistična stranka) je v svojem nastopu izhajal iz "osnovne teze naprednega delavskega gibanja o rešitvi nacionalnega vprašanja", katere osnovna postavka se glasi: osvoboditev narodov (in s tem tudi narodnih manjšin) je sestavni del boja naprednega delavskega gibanja za odpravo izkoriščanja človeka po človeku in za uresničenje človeške družbe, ki mora pomeniti zmago nad vsakršno odtujitvijo človeka. "Le v taki družbeni ureditvi", je trdil Hreščak, "je mogoč svoboden razvoj narodov na vseh področjih človeške ustvarjalnosti in s tem tudi rešitev vprašanja narodnih manjšin." Zdi se mi, da je to absolutna trditev, ki ne drži absolutno (Primerjaj narodnostne razmere v Sovjetski zvezi in v Šviciji!).

Predavanje Gorazda Vesela (SKGZ) je bilo zanimivo in nadvse potrebno, morda bolj za širše poslušalstvo, saj so prisotni večinoma to problematiko že poznali. Nepremišljen pa je bil Vesel zlasti v debati, ko je nastopal ostro, a neargumentirano proti vsakemu sodelovanju z južnimi Tirolci; da je šel predaleč, so dokazali poznejši dogodki, ko so ravno južnotirolski poslanci nemškega jezika v Rimu podprli zakonski predlog v korist slovenske narodnostne skupnosti v Italiji.

Stojan Spetič (KPI) se je skazal kot vnet komunistični aktivist; na sicer res nekoliko izzivalna vprašanja je proti koncu odgovarjal že skoraj živčno in agresivno.

Predstavniki slovenskega izvršnega sveta Bojan Lubej je diplomatsko povedal nekaj splošnih misli iz okvira jugoslovanske in slovenske politike do teh vprašanj.

Nekoliko več se mislim ustaviti ob nastopu bivšega predsednika SKGZ Borisu Racetu. Moram reči, da mi je bil del njegovega govora, kjer govori o krivdi vsakega posameznika, zamejskega inteligenta še posebej, zaradi nizanja konkretnih primerov kar všeč, medtem ko sem mu na nekatere stvari dolžan dati odgovor.

Najprej nekaj predfabule: ko smo v začetku februarja 1969 imeli v Trstu "okroglo mizo" o Slovencu tostran in onstran meje, sem v svojem prispevku rekel tudi tole: Matični Slovenci pa smo zamejskim rojakom hvaležni zg zvestobo narodu, ki jo izpovedujejo na včasih prav občudovanja vreden način. Še posebno smo hvaležni tistim zamejskim ljudem, ki so zastavili in zastavljajo svoj um in svoje sposobnosti, da tudi nam pomagajo, da bi skupno ustvarili še boljšo in bolj svobodno slovensko družbo. Primorski dnevnik je v svojem poročilu o tem tržaškem večeru podčrtani stavek citiral in ga označil za naivnega. Boris Race pa je v svojem ljubljanskem nastopu, govoreč o tem, da tudi zamejcem ni vseeno, kako se obnašajo Slovenci v republiki in kaj bo z narodom jutri, dodal: "Toda ali ne pomeni dejstvo, da zastavlja zamejski človek svoj um in svoje sposobnosti, da bi pomagal Sloven-cem v domovini, nevero v nje same, dvom v njihovo moč? Doživljal sem narodno-osvobodilni boj Slovenskega naroda od samega začetka. Zaradi tega mi ne more nihče dopovedati, da ne bi narod, ki se je osvobajal sam z lastnimi rokami, ne mogel brez zunanje pobude in pomoči premagati tudi težave, ki mu jih življenje nametne. (Vse podčrtal jaz)

Boris Race je bil eden tistih, ki je med prvimi pisal o "enotnem kulturnem prostoru", zato bi se moral še toliko bolj zavedati, da če sprejmemo tezo, ki jo je izrazil Drago Štoka, da so namreč zamejci "nedeljiv del istega narodnega telesa" in tezo, da imamo vsi pravico ustvarjati slovensko narodno politično misel, potem prizadevanja naših bratov (ki ne živijo v tuji državi po lastni krivdi) ne smemo jemati kot "zunanjo pobudo in pomoč", četudi se javljajo nenaročeni in nevažljivi, ampak lahko njihove kritične misli zavračamo samo s protargumenti, nikakor pa jih nima-
mo pravice odbiti že samo zaradi tega, ker prihajajo iz krajev zunaj našega držav-
nega ozemlja. Borisu Racetu res nočem jemati vere v moč slovenskega naroda, saj je imam hvala bogu tudi sam zelo veliko, toda vere v ves slovenski narod in ne sa-
mo v republiške Slovence, ki nas je kakih 80 % ali morda nekoliko več. Nasprot-
no, ne vem, ali Race ni pomislil, da so ta narod, "ki se je osvobajal z lastnimi ro-
kami", sestavljali tudi tržaški in drugi primorski Slovenci, ki tudi takrat niso bili
osrednji Slovenci. Naša zgodovina ve povedati, koliko je bilo junakov in vodite-
ljev NOB prav iz današnjega zamejstva! Danes pa naj bi bila vsaka kritična misel
o obnašanju naroda v matici in o njegovem vodstvu nezaželena, ker, prihajajoča
iz zamejstva, morda izraža dvom v zdravo jedro naroda?

V omenjenem stavku, ki sem ga izrekel za tržaško "okroglo mizo" (miza je bi-
la v resnici štirioglata) sem mislil konkretno na Borisa Pahorja in Alojza Rebulo. To
moram pojasniti, da ne bi kdo mislil, da morda gre za kake izseljene bivše sloven-
ske politike. Prvi je s svojimi znanimi glosami povzročil napade in številne razpra-
ve, toda tudi vzvalovil dotlej nekam pridušeno zanimanje Slovencev za svojo na-
rodno bit, drugi pa je s svojim (v domovini izšlim in nagrajenim) romanom z umet-
niško besedo prav tako globoko zaoral v naše najvažnejše vprašanje - narodno ek-
sistenco.

Če je od narodne politike republike Slovenije vsaj v mali meri odvisno tudi živ-
ljenje Slovencev v Italiji, potem imajo slednji pravico in dolžnost povedati o tem
svoje mnenje. V tem smislu je Boris Race na ljubljanskem večeru dvakrat dobil vpra-
šanje, a nanj ni adekvatno odgovoril, pač pa je le ponavljal svojo "vero v zdravo
jedro naroda", toda kot je videti, le republiškega in seveda njegovega vodstva.

Tako na omenjenem večeru v Ljubljani ni šlo le za kake primorske "barufe", am-
pak za dvojne različnih zasnov narodne politike, od katerih ima ena to srečo, da nĩ-
koli ne bo prišla v opreko s tisto linijo, ki se spočenja pod Rožnikom ali morda če-
lo pod Kalemegdanom.